

СЕКЦІЯ 3. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИХОВАННЯ

УДК 378.035:159.95
DOI 10.32999/ksu2413-1865/2019-86-29

СПОСОБИ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО КОМПОНЕНТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ

Войчун О.В.,
викладач кафедри теорії і методики фізичної культури
факультету фізичного виховання та спорту
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського

У статті розглядаються такі способи розвитку когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності студентів університету: дискусії та диспути в межах занять спецкурсу, авторський блог і заходи громадсько-просвітницького характеру, проведені студентами-членами студентського самоврядування. Доведена ефективність зазначених способів і наочно проілюстрована динаміка рівнів когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності студентів університету до й після застосування зазначених способів.

Ключові слова: громадянська активність, студенти, суспільство, студентське самоврядування.

В статье рассматриваются такие способы развития когнитивно-информационного компонента гражданской активности студентов университета: дискуссии и диспуты в пределах занятий спецкурса, авторский блог и мероприятия общественно-просветительского характера, проведенные студентами-членами студенческого самоуправления. Доказана эффективность указанных способов и наглядно проиллюстрирована динамика уровней когнитивно-информационного компонента гражданской активности студентов университета до и после применения указанных способов.

Ключевые слова: гражданская активность, студенты, общество, студенческое самоуправление.

Voychun O.V. COGNITIVE-INFORMATION COMPONENT METHODS OF STUDENT'S CIVIC ACTIVITY

The article considers such ways of developing the cognitive and informational component of civic activity of university students: discussions and debates within the special course, the author's blog and public awareness events which are held by students who are members of the student government.

The article goal is to highlight some of the methods used to form the cognitive-informational component of the student's civic activity.

The cognitive-informational component of the student's civic activity includes: the basis of socio-psychological, economic, political, legal background, knowledge of the student's rights and duties, learning the Ukrainians and world civilization cultural and historical achievements; respect for human rights and freedoms, civil society institutions, modern democracy norms and rules of, patriotism, tolerance.

Also the level of cognitive-informational component of the students was rising during their participation in the formative stage of the pedagogical experiment and the preparation of various public-educational events for freshmen

The public blog turned to be an effective way of forming the student's civic activity cognitive-informational component due to the fact that it corresponded to the way of information perception, which is inherent to modern generation of students, which has much higher demand of information visualization and visual stimulation.

It should be noted that at the pedagogical experiment beginning the level of the university students cognitive-informational component of the civic activity was approximately the same in the control and experimental groups.

The effectiveness of these methods is proved and the dynamics of the cognitive-informational component of civic activity of university students before and after the applying of these methods are clearly illustrated.

Key words: civil activity, students, society, student self-government.

Постановка проблеми. В умовах сучасних цивілізаційних змін виникає потреба в громадянині, який би був соціально активним, компетентним фахівцем, високопрофесійним лідером з особистісними якостями, затребуваними на світовому ринку праці, такими як ініціативність, громадянська активність, управлінська

компетентність, чесність, відкритість, цілеспрямованість, відповідальність, самоорганізованість, прагнення до самовдосконалення й саморозвитку.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Дослідженням проблем підготовки майбутніх фахівців в умовах університету присвячені праці філософів, педагогів, пси-

хологів і соціологів: українських (В. Андрущенко, Л. Вовк, І. Зазюна, І. Беха, Г. Балла, С. Максименка та ін.) та зарубіжних (М. Аріян, В. Біблера, Б. Гершунського, І. Зимньої, Н. Ішханян, В. Сластьоніна, Р. Adler, D. Brown та ін.) вчених.

Вивченню різних аспектів громадянського виховання студентської молоді присвячені праці О. Алексеева, Я. Боренько, О. Гевко, В. Іванчук, А. Панчук та ін. Організаційні аспекти самоврядування студентів, проблеми їхньої соціалізації й самореалізації, становлення студентів як суб'єктів життєтворчості окреслено в дослідженнях І. Беха, Т. Бондар, Т. Буяльської, Л. Вовк, М. Гриньової, О. Дубасенюк, І. Зязюна, А. Капської, М. Красовицького, В. Моргуна, В. Радула, Н. Тарасевич, В. Троцько та ін. Проте сьогодні відсутні дослідження, в яких би розглядалися способи розвитку когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності студентів університету.

Постановка мети. Метою статті є висвітлення окремих методів, що використовувалися у формуванні когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності студентів університету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукової літератури [1; 2; 3], а також документів, що визначають сутність, мету і способи громадянського виховання студентської молоді, дає змогу зробити такі висновки щодо теоретичних засад і змісту формування громадянської активності студентів університету:

– громадянська активність – це багатоаспектне поняття, оскільки вона по-різному виявляється на світоглядному, психологічному, соціальному та політичному рівнях;

– громадянська активність є складним новоутворенням, яке поєднує професійний та особистісний аспекти, змістовно й функціонально пов'язані з іншими особистісними базовими утвореннями, якостями й характеристиками, насамперед громадянською і професійною культурою, професійною компетентністю, зумовлює сформованість громадянської і професійної зрілості та позиції громадянина України;

– громадянську активність студентів університету варто розглядати як комплекс особистісних якостей і рис характеру, що є основою особливого способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки. Цими якостями є такі: патріотична самосвідомість, відповідальність і мужність, суспільна ініціативність, готовність і здатність працювати для розвитку Батьківщини, захищати її, підносити її міжнародний авторитет; повага до Конституції, законів української державності,

висока правосвідомість, досконале знання державної мови, повага до традицій та історії рідного народу, дисциплінованість, працьовитість, творчість, піклування про природу, фізична досконалість і моральна чистота, гуманність, висока культура міжнародного спілкування.

На основі праць учених (П. Ігнатенка, В. Поплужного, Т. Саврасової-В'юн, О. Сухомлинської) у сфері громадянської освіти й виховання структуру громадянської активності студентів університету визначаємо як сукупність таких компонентів: когнітивно-інформаційного, мотиваційно-ціннісного, операційно-діяльнісного та рефлексійно-результативного. У межах публікації розглянемо способи розвитку когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності студентів університету, що використовувалися нами в ході формувального етапу педагогічного експерименту.

Когнітивно-інформаційний компонент громадянської активності студентів університету включає основи соціально-психологічних, економічних, політичних, правових знань, знання прав та обов'язків студента, знання культурних та історичних досягнень народу України та світової цивілізації; повагу до прав і свобод людини, інститутів громадянського суспільства, норм і правил сучасної демократії, патріотизм, толерантність.

В основу методики дослідно-експериментальної роботи покладено критеріально-рівневий підхід, що дав змогу на основі підходів відомих науковців (Г. Гревцевої, В. Краєвського, А. Маркової, Н. Морзе та ін.) визначити рівні громадянської активності студентів університету.

Недостатній рівень передбачає незадовільний розвиток усіх показників сформованості кожного з компонентів громадянської активності, характеризується відсутністю проявів громадянської активності, відсутністю цілісного уявлення про завдання і зміст громадянської діяльності. Знання, вміння, навички та здібності розвинені недостатньо для вирішення основних завдань професійної та громадянської діяльності. Відсутні установки й мотивація до громадянської діяльності. Наявні окремі громадянські якості й здібності, проте відсутнє бажання їх удосконалювати. Громадянські цінності не є провідними в ієрархії ціннісних орієнтацій.

Початковий рівень характеризується задовільним розвитком усіх компонентів громадянської активності, епізодичними проявами громадянської активності; знання, уміння й навички, необхідні для вирі-

шення основних завдань професійної та громадянської діяльності, мають поверховий характер; громадянські цінності не сприймаються як особистісно значущі, громадянська позиція не сформована; основні якості, необхідні для професійної та громадянської діяльності, сформовані, але спостерігається вибірковість у їх прояві.

Достатній рівень громадянської активності характеризується самостійністю студента у вирішенні завдань студентської спільноти, стійкою мотивацією на результат, цілеспрямованістю й наполегливістю у сфері власного вдосконалення, водночас відсутністю ініціативності. Спостерігаються базові громадянські якості. Знання, вміння, навички і здібності, які є складниками когнітивного компонента, недосконалі, проте достатні для виконання окремих завдань громадянського значення. Громадянські цінності сприймаються як особистісно значущі, громадянська позиція є статичною, сформовано основні якості, необхідні для професійної і громадянської діяльності.

Креативний рівень характеризується якісною сформованістю всіх структурних компонентів громадянськості як особистісно-професійної якості, активним проявом усіх її функцій у процесі навчальної, громадянської та професійної діяльності; стійкою самоактуалізацією до громадянської самоосвіти, самовиховання і практичної діяльності; розвинутою громадянською зрілістю й активною громадянською позицією, міцністю світоглядних переконань про мету й завдання громадянської діяльності. Наявна висока мотивація до громадянської діяльності. Виявляється високий рівень готовності діяти в сучасному суспільстві.

Змістове наповнення рівнів когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності можна бачити в таблиці 1.

Однією з умов розвитку громадянського суспільства в Україні є становлення особистості як самостійного суб'єкта, який усвідомлює себе членом суспільства, наділеним певним комплексом прав і свобод, водночас несе відповідальність за свої дії та вчинки перед суспільством. У ході спілкування зі студентами, які брали участь у формульованому експерименті, помічено, що далеко не всі розуміють і сприймають правильно сутність поняття «громадянська відповідальність», що свідчить, окрім іншого, про низький рівень когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності. Зрозумілим є факт, що якщо відсутнє розуміння і сприймання цієї категорії як особистої цінності, то людина не буде й активною в питаннях, що стосуються суспільних проблем. Тому з метою підвищення когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності ініційовані зустрічі зі студентами, що брали участь у формульованому експерименті в рамках спецкурсу «Вдосконалення громадянської активності студентів». Усього запропоновано 19 тем, які розглядалися у формі дискусій і диспутів, а саме: «Принципи козацької педагогіки – кращі людські цінності українця-патріота», «Шлях до успіху через поразки: історії відомих особистостей», «Роль військової служби у відстоюванні ідеалів свободи та державності України», «Колектив студентського самоврядування – команда однодумців» тощо.

Наведемо фрагмент заняття з теми «Громадянська відповідальність: плюси і мінуси».

Тема: «Громадянська відповідальність: плюси і мінуси».

За тиждень до початку заняття студентам було запропоновано написати твір-роздум на тему «Свобода та відповідальність – що

Таблиця 1

Змістове наповнення рівнів когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності студентів університету

Рівні сформованості	Характеристика
Недостатній	Має поверхові знання про обов'язки молодшої людини як студента і громадянина, знання культурних та історичних досягнень народу України і світової цивілізації; відсутня повага до прав і свобод інших людей; провідним є потребнісний підхід до суспільних цінностей.
Початковий	Наявні знання про права й обов'язки студента та громадянина, проте відсутня повага до прав і свобод інших людей, переважає потребнісний підхід до суспільних цінностей.
Достатній	Наявні міцні знання про права й обов'язки студента та громадянина, наявна повага до прав і свобод інших людей, наявний широкий пізнавальний мотив, проте він не є провідним у діяльності.
Креативний	Наявні міцні та ґрунтовні знання про права й обов'язки студента та громадянина, державний устрій України й інших країн, повага до прав і свобод інших людей, наявна ініціативність у громадській діяльності.

це для мене?» Аналіз твору довів результати наших бесід і спостережень, що зазначені нижче: більшість студентів бачать власну свободу як «можливість робити те, що хочу; ні від кого не залежати», а поняття відповідальності розглядають як певну настанову «зверху», яку потрібно виконувати, хоча й немає бажання; ніким із студентів не розглядався зв'язок між цими категоріями. Було прийнято рішення провести це заняття в проблемному вигляді й від особистої відповідальності перейти до громадянської.

Починаємо з формулювання поняття «свобода» з їхніх же творів, не називаючи імен авторів. У ході дискусії доходимо висновку, що абсолютної свободи (особливо бентежив студентів, на їхню думку, тягар залежності від інших людей) не існує, а якби вона була й можлива (скажімо, на безлюдному острові), то це обернулося б для людини величезною низкою проблем (від примітивного плану: «Як вижити?» до глобального – деградація в розвитку).

Щоб висновок був переконливим для студентів, пригадуємо факти неможливості стати особистістю без суспільства («Діти-мауглі»).

Шляхом постановки питань: «А як може людина реалізувати себе, розвинути свої задатки?», «Чи можливо це без інших людей?» – підводимо студентів до висновку, що така на перший погляд «несвобода» в суспільстві виявляється благом для людини.

Далі просимо студентів кожного у своєму зшиті відповісти на запитання: «На скільки, на Вашу думку, Ваше життя залежить від Вас, якщо за абсолют брати 100%?» Проходимо, дивимося відповіді (як правило, відповіді 100% є поодинокими). Підкреслюючи факт, що кожна із цифр, які вони назвали, є правильною, бо вона їхня, розглядаємо загальновідоме положення з психології: позиція «Я – лідер» і «Я – жертва». Для наочності й більшої переконливості наводимо приклади людей з різного роду вадами, що не завадили їм бути щасливими та, більше того, приносити користь іншим (параолімпійці, Нік Вуйчич і багато інших).

У результаті доходимо висновку, що «свобода – це відповідальність». Розглядаємо також варіанти: «Я – відповідальний за своє майбутнє», «Я – відповідальний за близьких і рідних», «Я – відповідальний за навколишній світ, екологію», «Я – відповідальний за свою країну» – і спільно резюмуємо, що, незважаючи на те що бути відповідальним нелегко, в житті існує правило «бумеранга» чи народна українська мудрість «Що посієш, те й пожнеш». Також

студенти пропонують висновок, що справжній громадянин – це людина, яка доклала максимум зусиль, виховавши власних дітей справжніми людьми; це людина, яка чесно виконує свій професійний обов'язок, ідучи на роботу не тому, що потрібна заробітна плата, а щоб принести користь людям. Тобто, роблячи ці речі ніби як для себе і для спокою власної совісті, приносиш користь суспільству й державі.

Також для розвитку когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності студентів університету нами використовувалася авторський блог, де студенти мали змогу самостійно черпати інформацію у сфері національних українських традицій, історії та культури, ознайомитися з особливостями студентського життя, пройти тести для самооцінки громадянської активності. Як засвідчили результати формульованого експерименту, авторський блог виявився ефективним способом формування когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності студентів університету за рахунок того, що він відповідав тому способу сприйняття інформації, яким відрізняється сучасне покоління студентів, у якого набагато вищою є потреба візуалізації інформації й зорового стимулювання.

Центральну сторінку авторського блогу, створеного з метою підвищення когнітивно-інформаційного рівня громадянської активності студентів університету, можна бачити на рисунку 1, а сам блог знайти за адресою: <https://sites.google.com/view/hromadyanske/%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%88%D0%BD%D1%8F-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0>.

Також рівень когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності студентів університету, що брали участь у формульованому етапі педагогічного експерименту, підвищувався під час підготовки різних заходів громадсько-просвітницького характеру для першокурсників.

У таблиці 2 та на рисунку 2 можна бачити динаміку когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності студентів університету до й після педагогічного експерименту. Варто зазначити, що на початку педагогічного експерименту рівень когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності студентів університету в контрольних та експериментальних групах був приблизно однаковим (рис. 3).

Висновки з проведеного дослідження. Як бачимо з рис. 2, позитивні зміни когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності студентів

Рис. 1. Центральна сторінка авторського блогу стосовно громадянської активності студентів

Таблиця 2

Рівні когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності студентів університету на початку й після завершення формувального експерименту (в абсолютних числах і у %)

Рівень	Показники							
	ЕГ		ЕГ		КГ		КГ	
	На початку		Після завершення		На початку		Після завершення	
	Осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
недостатній	36	19,3	22	11,8	38	20,2	32	17
початковий	105	55,9	91	48,7	107	56,9	100	53,2
достатній	36	19,3	52	27,8	34	18,1	41	21,8
креативний	10	5,3	22	11,8	9	4,8	15	8

Рис. 2. Рівні когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності студентів університету після завершення експерименту (%)

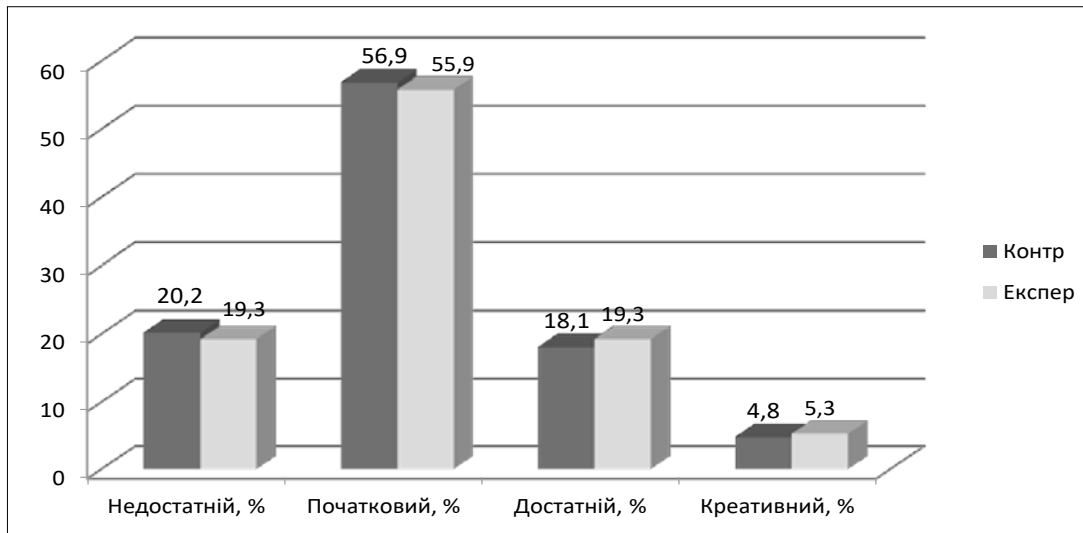

Рис. 3. Сформованість когнітивно-інформаційного компонента громадянської активності студентів університету на початку педагогічного експерименту (%)

університету спостерігаються як у контрольних, так в експериментальних групах. Проте порівняльний аналіз дає змогу стверджувати, що більш помітні зміни відбулися в експериментальних групах, порівняно з контрольними. Наприклад, різниця недостатнього рівня становить 5,2% (тобто кількість студентів недостатнього рівня громадянської активності в експериментальних групах зменшилася на більшу величину, ніж у контрольних, хоча на початку експерименту значення були приблизно однаковими); різниця початкового рівня – 4,5% (тоді як на початок експерименту ця різниця становила 1,0% (за даними рис. 3)); достатнього – 16%, а креативного – 3,8%.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти : навчально-методичний посібник / П.Р. Ігнатенко, В.Л. Поплужний, Н.І. Косарева, Л.В. Крицька. Київ : Інститут змісту і методів навчання, 1997. 252 с.
2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності : проект / наук.-творч. колектив: О.В. Сухомлинська (наук. кер.) та ін. *Шлях освіти*. 2000. № 3. С. 7–13.
3. Сухомлинська О.В. Виховання як соціальний процес: особливості сучасних трансформаційних змін. URL: www.knukim.edu.ua/conferences_2004_proceedings (дата звернення: 04.12.2018).
4. Червона Л.М. Практики формування громадянської позиції студентів. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/Kis/2011_1/7.pdf. (дата звернення: 04.12.2018).